

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií

Katedra žurnalistiky

Bakalářská práce

2020

Jan Hrdlička

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií

Katedra žurnalistiky

Jeden o druhém: Co o sobě publikovali bratři Čapkové

Bakalářská práce

Autor práce: Jan Hrdlička

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Slomek

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. května 2020

Jan Hrdlička

Bibliografický záznam

HRDLIČKA, Jan. *Jeden o druhém: Co o sobě publikovali bratři Čapkové*. Praha, 2020. 45 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jaromír Slomek.

Rozsah práce: 71 451 znaků

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na téma doposud spíše okrajové. Věnuje se vzájemné prezentaci Karla a Josefa Čapků za takzvané první republiky. Klade si za cíl odhalit to, jak o sobě bratři v tehdejšímu tisku psali a jaké byly konkrétní rysy nebo okolnosti čapkovského referování. Text se rovněž věnuje prezentaci bratří Čapků jako autorské dvojice. Naším záměrem je dnešnímu čtenáři představit vztah Karla a Josefa Čapka tak, jak jej mohli vnímat lidé v meziválečném Československu.

Teoretická část rozebírá především život obou autorů a jejich postavení v tehdejšímu světě, ale také mediální situaci první republiky. Praktická část pak analyzuje vzájemné zmínky a vyvozuje z nich vzájemný vztah sourozenců na stránkách československých periodik.

Abstract

This thesis is focused on a topic which, up to this point, has been mostly marginal. It pays attention to the mutual presentation of the Čapek brothers during the so-called First Republic. It aims to reveal the means they used to write about each other in the press then and what were the features and circumstances of those references. It also deals with the self-presentation of the Čapek brothers as a duo. I intend to present the relationship between Karel Čapek and Josef Čapek to the current recipient just like it could have been seen by people in former Czechoslovakia.

The theoretical part explains primarily the life of both authors and their position in a world back then, but also the situation of media during the First Republic. The practical part then analyzes the mutual references and it deduces the relationship brothers had in a Czechoslovakian press.

Klíčová slova

Josef Čapek, Karel Čapek, bratři Čapkové, Československo, prezentace, analýza

Keywords

Josef Čapek, Karel Čapek, Čapek brothers, Czechoslovakia, presentation, analysis

Title/název práce

Jeden o druhém: Co o sobě publikovali bratři Čapkové/One about the other one: What Čapek brothers published about each other

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Jaromíru Slomkovi jak za ochotu, s níž se vedení této bakalářské práce ujal, tak za užitečné konzultace v průběhu jejího psaní, současně i za přístup k jeho rozsáhlé knihovně. Zvláštní poděkování patří doc. PhDr. Jiřímu Opelíkovi, CSc., jehož živý zájem o směr a cíl mého čapkovského bádání mě zbavil počátečních rozpaků.

Obsah

Úvod	2
1. Bratři Čapkové a média v jejich době	3
1.1 Mediální trh první republiky	5
1.2 Postavení bratří Čapků v Národních listech (1917–1920)	8
1.3 Postavení bratří Čapků v Lidových novinách (1921–1939)	9
2. Mediální obraz Josefa Čapka vytvořený Karlem Čapkem	12
2.1 Po vstupu do Lidových novin	12
2.2 Obrana	14
2.3 Drobnosti a umírněný Karel Čapek	14
3. Mediální obraz Karla Čapka vytvořený Josefem Čapkem	16
3.1 Josef Čapek, bratr	16
3.2 Obrana II	18
3.3 Po smrti Karla Čapka	20
3.4 Okrajově a zhodnocení	21
4. Mediální autoportrét bratrské dvojice Josefa Čapka a Karla Čapka	22
4.1 Juvenilie bratří Čapků	22
4.2 Společná publicistika	23
4.3 Obrana III	23
4.4 Literární rozchod	26
Závěr	30
Summary	32
Použité prameny a literatura	34

Úvod

Bratři Karel a Josef Čapkové patří k významným prvorepublikovým osobnostem, mladší z nich, Karel, je pak řazen k našim největším spisovatelům a novinářům. A jsou to právě jeho romány a povídky, stejně jako bezpočet žurnalistických útvarů, díky nimž pro mě zůstává blízkým autorem.

Tato bakalářská práce je proto zaměřena na téma, které se Karla Čapka přímo dotýká a které by i v dnešní době přineslo čapkovským badatelům něco objevného. Rozhodl jsem se pro vzájemnou prezentaci bratří Čapků v tehdejším tisku.

Cílem bylo odhalit, jakým způsobem o sobě navzájem psali, popsat rysy příznačné pro tyto texty a prozkoumat i jejich další aspekty. Jsou to kupříkladu četnost, citové zabarvení článků, účel, který měly plnit, či specifický jazyk. Jedním z hledisek jsou i etické zásady žurnalistické práce. Věnuji se publicistickým článkům Karla Čapka o Josefu Čapkovi i naopak, nepomímám ani případy, kdy autoři vystupovali jako tvůrčí dvojice.

Posloužila mi k tomu prvorepubliková periodika, kam bratři Čapkové nejčastěji přispívali, tedy především Národní listy mezi lety 1917 a 1920 a pak Lidové noviny od roku 1921 do roku 1939. Šlo mi především o články publicistické, vystihující poměry mezi bratry, vyjadřující se ke konkrétním otázkám nebo odhalující jejich názor na jistou věc. Při shromažďování relevantních textů jsem vycházel z článkových bibliografií obou bratrů, v případě Josefa Čapka z diplomové práce Evy Trojanové z Filozofické fakulty UK, která zpracovala bibliografii jeho článků v Lidových novinách, v případě Karla Čapka z knižní bibliografie Borise Mědíčka. Cenným zdrojem dalších informací byly vydané spisy obou bratrů, vzpomínky rodinných příslušníků nebo publikace od autorů, kteří se bratrům Čapkům a jejich působení dlouhodobě věnují.

Doufám, že se mi tím podařilo dnešnímu čtenáři zprostředkovat obraz bratří Čapků a jejich vzájemný vztah tak, jak je mohla vnímat kulturní veřejnost v 10. až 30. letech minulého století.

1. Bratři Čapkové a média v jejich době

Byli prozaiky i dramatiky, novináři a kritiky, především Karel Čapek pak také filozof, filmový scenárista a divadelní dramaturg, estetik a esejista či příležitostný kreslíř. Bratr Josef pak zejména malíř, spisovatel a publicista. Některé prózy i dramata napsali společně.

Bratry Čapky od sebe dělily přibližně tři roky. Narodili se lázeňskému a báňskému lékaři Antonínu Čapkovi a jeho manželce Boženě, rozené Novotné. Starší Josef Čapek 23. března 1887 v Hronově, mladší Karel 9. ledna 1900 v Malých Svatoňovicích. Společně s nimi vyrůstala ještě sestra Helena (nar. 1886), později taktéž spisovatelka, mimo jiné autorka vzpomínek *Moji milí bratři*.

Otec byl vášnivým sběratelem literatury a lidové kultury, matka zase národních písní, pověstí či slovesnosti obecně. Rodinný důraz na umění coby jednu ze základních lidských hodnot společně s jadrným jazykem babičky Heleny Novotné ovlivnily směřování obou bratrů, Karla Čapka obzvláště, po zbytek života.¹

Po přestěhování do hlavního města žili v malostranské Říční ulici. Josef vystudoval Uměleckoprůmyslovou školu v Praze, Karel pak filozofickou fakultu pražské univerzity. Podnikli spolu několik cest po Evropě, především do Berlína a do Paříže, kde také začala vznikat první společná divadelní hra *Loupežník*.²

Karel Čapek započal svou redaktorskou kariéru v říjnu 1917, kdy vstoupil do redakce *Národních listů*. Josef jej následoval až o rok později, především proto, aby se mohl oženit se svou dlouholetou láskou Jarmilou Pospíšilovou. Musel splnit podmínku danou snoubenčinou matkou, tedy aby měl vedle nepřilíš výdělečného malířství také stálé zaměstnání. Josef Čapek tak začal pracovat v periodiku *Nebojsa* vydávaném *Národními listy* roku 1918.³

¹ FORST, Vladimír a kolektiv. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985. [D.] 1. ISBN 80-200-0468-8. s. 381.

² Poznámka: *Loupežníka* začali bratři psát společně, dokončoval jej však sám Karel. V čapkovské literatuře o tom najdeme mnoho zmínek. Uvádíme poznámku autorů, tak jak ji zachytila Josefova žena Jarmila Čapková (ČAPKOVÁ, Jarmila. Povinnost lásky. In: *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky*. Hradec Králové: Kruh, 1988. s. 145): „Komédie *Loupežník* vznikla původně v Paříži roku 1911, tehdy ještě ve společné dílně bratří Čapků. Byla skládána z touhy po domově, jenž ve vzpomínce se stával oslaveným obrazem mladosti. Dokončení po osmi letech je vlastně rekonstrukcí původního plánu.“

³ SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3. s. 10.

Ještě v roce 1920 se bratři Čapkové nepohodli s vedením *Národních listů*. Josef Čapek měl být propuštěn a Karel podal solidárně se svým bratrem výpověď. V té době již známá dvojice přešla v dubnu 1921 do *Lidových novin*, kde Karel Čapek působil až do své smrti, Josef až do počátku 2. světové války.⁴

Bratři Čapkové patřili k neobyčejně činným autorům. Vedle téměř každodenní práce pro noviny se rovněž věnovali literatuře, Josef výtvarnému umění, Karel ilustrování některých svých děl a také fotografování. Společně vznikla vedle *Loupežníka* dramata *Ze života hmyzu* a *Adam Stvořitel*. V počátcích literární kariéry vydali také sbírky povídek *Krakonošova zahrada* a *Zářivé hlubiny*. V svém domě několik let pořádali sešlosti významných osobností kultury své generace, říkalo se jim pátečníci. Těchto setkání se, jak známo, nepravidelně účastnil také prezident Tomáš Garrigue Masaryk, Karel Čapek patřil k jeho blízkým spolupracovníkům. Prezidentovy myšlenky zachytil v *Hovorech s T. G. M.*

Karel Čapek se stal celosvětově známým po uvedení hry *R.U.R* v roce 1920. Mimoto napsal drama *Věc Makropulos* a protiválečné hry *Bílá nemoc* či *Matka*. Mezi jeho nejznámější povídkové soubory patří *Boží muka* či *Povídky z jedné kapsy* a *Povídky z druhé kapsy*. Z románů připomeňme *Továrna na Absolutno*, *Krakatit*, *Válku s Mloky* a také takzvanou noetickou trilogii (*Hordubal*, *Povětroň*, *Obyčejný život*).

Mladší ze sourozenců byl hlavním představitelem školy *Lidových novin*, jedna z nejvýraznějších osobností své doby, která se inspirovala u předválečné moderny. Proslavil se především novým pojetím epičnosti, zábavnosti a demokratizací literárního jazyka.⁵ Byl rovněž předsedou československé pobočky Penklubu. Ženatý byl jen několik let poté, co si v roce 1935 vzal po mnohaleté známosti herečku Olgu Scheinpflugovou. Zemřel 25. prosince 1938, v těžké atmosféře druhé republiky, na oboustranný zápal plic.

Josef Čapek byl především výtvarníkem, zpočátku s bratrem člen Skupiny výtvarných umělců a později samostatně i Tvrdošijných. Uplatnil se především jako malíř, knižní grafik, jevištní výtvarník a novinářský kreslíř. Vyšel ze secese, ale v desátých letech 19. století spoluvytvářel český kubismus. Po poválečném období tzv. druhého kubismu, etapě neoklasicismu, purismu si ustanovil vlastní, „uvolněný“ projev se sklony

⁴ FORST, Vladimír a kolektiv. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985. [D.] 1. ISBN 80-200-0468-8. s. 382.

⁵ Tamtéž. s. 381.

k ornamentalizaci.⁶

Byl také prozaikem a básníkem. Jeho povídková prvotina nese název *Lelio*, *Kulhavý poutník* je pak filosofický esej o smyslu lidského konání. Významný je i jeho soubor aforismů *Psáno do mraků*, který vyšel posmrtně až po druhé světové válce.

Protože i on, podobně jako jeho bratr, vystupoval proti nacismu, byl i Josef Čapek na počátku války vyhledán a odvezen. Vlácen po koncentračních táborech válečná léta přežil, během osvobozování se však stal obětí tyfové epidemie, která propukla v táboře Bergen-Belsen. Zemřel někdy mezi 5. a 24. dubnem 1945, Jarmila Čapková jeho ostatky nikdy neobjevila. Pocity, které Josef Čapek ve vězení prožíval, odrážejí *Básně z koncentračního tábora*, které vyšly rovněž posmrtně.

1.1 Mediální trh první republiky

Bratři Čapkové žili a tvořili v době, která rozvoji médií přála. Po založení nového československého státu bylo zapotřebí zajistit základní a pravidelný zpravodajský servis, ještě 28. října 1918 proto začíná působit národní zpravodajská agentura ČTK.⁷

Tištěná média se rozrůžňovala, za první republiky bylo obvyklé, že některé listy měly ranní a večerní variantu. Běžně vycházely specializované časopisy pro zájmové skupiny, ženy či děti. Stoupla rovněž kvalita tisku, což mělo za následek vznik fotografických publikací. Demokratizace žurnalistiky vytvořila také prostor pro samostatné odvětví bulvárního tisku. A v roce 1923 začalo v Československu pravidelné rozhlasové vysílání.⁸

Z Rakouska-Uherska přetrval tiskový zákon, a to v nepříliš pozměněné podobě.⁹ Stále fungoval takzvaný institut odpovědného redaktora, nad každým periodikem se navíc uplatňoval dozor. Změny legislativy přišly až ve 30. letech. Šlo především o zákony reagující na rozmáhající se nacistický vliv, kupříkladu to byl zákaz kolportáže hanobících tiskovin.¹⁰

⁶ VOJTĚCH, Daniel. *Klubko Ariadnino: podoby filologického podnětu literární vědě – pocta Jiřímu Opelíkovi*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. Trivium. ISBN 978-80-7308-514-8. s. 181.

⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8. s. 157.

⁸ Tamtéž.

⁹ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 32.

¹⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*.

S první republikou je taktéž spjatá tradice vydavatelských koncernů, obvykle přímo navázaných na politické strany. Jde o rys, který má své kořeny právě v předešlém státním uspořádání, uplatňoval se však silně i v meziválečném Československu.¹¹

Národní demokraté měli blízko k Pražské akciové tiskárně, která vydávala hlavně *Národní listy* a večerník *Národ*, přispívali do nich žurnalista Jan Herben, spisovatel Jaroslav Durych, literární a výtvarný historik a kritik Arne Novák nebo novinářka Milena Jesenská.¹²

Národní socialisté se opírali o vydavatelství *Melantrich*, kde vznikalo *České slovo* a *Večerní České slovo*. Dále to byla periodika *A-Zet* nebo *Telegraf*, ilustrovaný povídkový časopis *Ahoj na neděli*, pro dámy určená *Eva pro ženy* nebo módní *Vkus*. *Melantrich* byl i knižním nakladatelstvím, chystané tituly zde redigovali mimo jiné F. X. Šalda či Bohumil Mathesius.¹³

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, známá spíše coby agrárníci, vlastnila koncern *Novina*. Agrárníci vydávali deníky *Venkov* a *Večer, Lidový deník*, venkovskou *Českou selku* nebo *Brázdou*. K tomu rovněž periodika určená zahrádkářům nebo zemědělcům.¹⁴

Lidovci byli spříznění s Československou akciovou tiskárnou a Spolkem pro vydávání katolického tisku, tam vznikaly především *Lidové listy* a *Pražský večerník*, k tomu i *Rodokapsy*.¹⁵

Sociální demokraté vydávali v Lidovém domě *Právo lidu* a *Večerní právo*.¹⁶ Komunisté měli svou tribunu v *Rudém právu*. Mimoto ovšem vydávali řadu jiných periodik typu *Rudý večerník*, *Svoboda*, *Rovnost*, *Dělnický deník*. Ženám byla určena *Rozsévačka*, dětem *Kohoutek*. „Teoretickými otázkami“ se zabývaly listy *Agitátor*, *Bolševik*, *Komunista* nebo *Komunistická revue*. Komunisté vydávali také *Haló noviny*.¹⁷

Na trhu fungovalo i několik subjektů, za nimiž sice přímo nestály stranické koncerny, ale o jejich názorovém postoji se většinou všeobecně vědělo. *Národní*

Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8. s. 164.

¹¹ OSVALDOVÁ, Barbora a ČENKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*. Vydání první. Praha: Academia, 2017. 189 stran. První republika; svazek 7. ISBN 978-80-200-2754-2. s. 17.

¹² Tamtéž. s. 19.

¹³ Tamtéž. s. 18.

¹⁴ Tamtéž. s. 19.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž. s. 20.

¹⁷ Tamtéž.

osvobození vlastnil koncern Pokrok, který se hlásil k legionářům. Psali sem spisovatelé Marie Majerová, Vladislav Vančura nebo František Langer.¹⁸ *Národní politiku* vydával tehdy menší závod Politika, list často souzněl s národními demokraty.¹⁹

Lidové noviny, tehdy jako brněnský list, založil Adolf Stránský v roce 1893, později je řídil jeho syn Jaroslav. V roce 1920 vznikla pražská pobočka, v níž postupně začali působit právě bratři Čapkové, ale také Eduard Bass, Karel Poláček nebo Karel Zdeněk Klíma. Na Moravě pak pracovali Rudolf Těsnohlídek, externě Arne Novák či Leoš Janáček.²⁰ Takzvané Lidovky měly ještě s *Tribunou* blízko k Pražskému hradu.

Víceméně nezávisle fungovala *Přítomnost* Ferdinanda Peroutky. Ta je spjata s vydavatelem Jaroslavem Stránským a také s ředitelem Juliem Firtem.²¹ Podobně jako *Přítomnost* fungoval politický týdeník *Fronta* nebo spíše umělecké *Revue Devětsilu* a *Rozpravy Aventina*.²²

Zvláštní místo měl bulvární tisk, jímž proslul především koncern Tempo poválečného ministra Jiřího Stříbrného. Jeden z mužů 28. října odešel po neshodách s národními socialisty z politiky a kromě účasti v radikálně nacionalistických hnutích založil roku 1926 Tempo. Své čtenáře oslovoval v *Pondělním listu*, *Večerním listu* nebo *Poledním listu* a také v periodiku *Expres*.²³ Ženské čtení reprezentovaly *Večery pod lampou*.²⁴ Bulvár se zabýval skandály, loupežemi, vraždami nebo aférami.²⁵

Svou tradici mělo i několik německy psaných periodik. Byla to desítky let působící *Bohemia*, pražský *Prager Tagblatt* a *Prager Presse*, jejich obdoby vycházely i v dalších českých městech.²⁶ Z dnešního pohledu zvláštností byl nacistický či fašistický tisk. Fašisté měli *Národní obec fašistickou*, vydávali *Říšskou stráž*, *Stráž říše* nebo *Fašistické listy*, za nacistickou je označována i *Národní liga* Jiřího Stříbrného.²⁷

¹⁸ OSVALDOVÁ, Barbora a ČEŇKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*. Vydání první. Praha: Academia, 2017. 189 stran. První republika; svazek 7. ISBN 978-80-200-2754-2. s. 22.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž. s. 23.

²¹ Tamtéž. s. 22.

²² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8. s. 162.

²³ OSVALDOVÁ, Barbora a ČEŇKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*. Vydání první. Praha: Academia, 2017. 189 stran. První republika; svazek 7. ISBN 978-80-200-2754-2. s. 19.

²⁴ Tamtéž. s. 20.

²⁵ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8. s. 174.

²⁶ Tamtéž. s. 161.

²⁷ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010.

Dalším typickým znakem bylo dnes už neexistující dělení na raníky a večerníky. V ranicích probíhala neustálá politická diskuse. Strany pomocí úvodníků, ale také komentářů, projevů či výtahů z jednání vyjadřovaly svá stanoviska k aktuálním tématům.²⁸ Večerníky zastávaly populárnější úlohu, byly pestřejší a jejich nápaditá titulní strana měla přitáhnout.²⁹

I proto jejich náklad pravidelně převyšoval seriózní žurnalistiku. Náklad raníků se obecně pohyboval v desetitisících, večerníků se tisklo přibližně o třetinu více. Zatímco *Přítomnost* měla náklad okolo 30 tisíc výtisků,³⁰ *Večerní list* v roce 1927 56 tisíc výtisků.³¹ Náklad *Národních listů* dosahoval asi 20 tisíc, populární *Večerní České slovo* se nicméně tisklo až v půlmilionovém množství.³²

Čapkovských „Lidovek“ se v roce 1928 ve všední den tisklo 40 tisíc, o víkendu 60 tisíc, abonentů měl deník 22 tisíc. V roce 1937 to bylo 44 tisíc ve všední den, odpoledne 57 tisíc a v neděli 76 tisíc. Počet předplatitelů stoupl na 32 tisíc.³³

1.2 Postavení bratří Čapků v Národních listech (1917–1920)

Ze vzpomínek přátel a rodiny je patrné, že redaktorský plat nebyl v období okolo vzniku Československa nijak vysoký. Oba Čapkové sice dostali od rodičů vinkulovanou vkladní knížku na 53 tisíc korun,³⁴ z toho však část utratili na zahraniční cesty, a tak potřebovali stálý zdroj příjmů, zejména Josef Čapek, jehož malířství finance spíše spotřebovávalo. Starší z bratrů dostával peníze jen za občasné karikatury do tisku, to bylo podle neteře Heleny Koželuhové asi 50 korun, později až 100 korun. Oproti tomu jedno prodané představení v Národním divadle bratrům dohromady vydělalo 900 korun.³⁵

Karel Čapek nastoupil do *Národních listů* s platem 300 korun měsíčně

ISBN 978-80-7367-698-8. s. 52.

²⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8. s. 159.

²⁹ Tamtéž. s. 160.

³⁰ OSVALDOVÁ, Barbora a ČEŇKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*. Vydání první. Praha: Academia, 2017. 189 stran. První republika; svazek 7. ISBN 978-80-200-2754-2. s. 23.

³¹ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8. s. 162.

³² KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 39.

³³ PILZ, Jaroslav. *Národní 9*. Praha: Československý spisovatel, 1969. Vzpomínky. s. 95.

³⁴ SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3. s. 29.

³⁵ KOŽELUHOVÁ, Helena. *Čapci očima rodiny*. 3. vyd., v ČR 1. vyd. Praha: B. Just, 1995. ISBN 80-901841-0-3. s. 62.

a s takzvaným 100korunovým drahotným příspěvkem. Jeho švagr Karel Scheinpflug si uschoval Čapkovu smlouvy z té doby: „Velectěný pán, pan dr. Karel Čapek, redaktor v Praze III, Říční ul. 11. Dovolujeme si s Vámi sdělit, že správní rada Pražské akciové tiskárny usnesla se potvrdit Vám, že jste vstoupil do redakce Národních listů se smluveným ročním služným 3600 K, slovy tři tisíce šest set K, splatných měsíčně předem, a to od 2. října 1917. Mimoto budete mít válečný přídavek drahotný 100 K měsíčně předem splatný.“³⁶

Stejný plat dali posléze i bratrovi, jehož příchod si Karel Čapek vymohl. „Těch 400 K měsíčně, které on i Josef dostávali v Národních listech, nebylo věru mnoho,“³⁷ poznamenal Scheinpflug. Čapci měli fixní plat, jinak se však odměňovalo podle řádek. *Národní listy* platily v roce 1917 za řádku básní 40 haléřů, za prózu 15 až 20 haléřů, později nabízel Karel Čapek v korespondenci Fráňovi Šrámkovi za řádku 30 haléřů.³⁸

Bratři Čapkové se ve vzpomínkách kolegů z Národních listů nikdy neobjevují ve špatném světle. Ostatní novináři jejich činnost popisovali i neutrálně, ovšem mnohem častěji se sympatiemi. „Napsali to, co chtěli říci, několika větami. Chodili spolu do redakce i z redakce jako dvojčata. Celou cestu spolu debatovali, a kdo je znal, měl takový vzrušující dojem, že jejich mozky nikdy neodpočívají. Vstupem obou Čapků nastala nejen v Národních listech, ale vůbec v pražských novinách jakási obroda generací,“ napsal editor listu Ladislav Tůma, přezdíváný Zevloun.³⁹

1.3 Postavení bratří Čapků v Lidových novinách (1921–1939)

Další doklad bratrské sounáležitosti přidává přechod bratrů Čapků do *Lidových novin*. Podle dostupných informací chtělo ke konci roku 1920 vedení deníku šetřit a navrhlo, aby se tajně počítaly řádky dodaných rukopisů. Autor s nejnižším počtem by pak byl propuštěn. Náhodou se stalo, že daný měsíc to byl zrovna Josef Čapek.⁴⁰ Jeho bratr na znamení nesouhlasu podal okamžitě výpověď. Navíc podle všeho Čapkům nevyhovovala stále sílící politická linie listu.⁴¹

³⁶ SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3. s. 38.

³⁷ Tamtéž. s. 39.

³⁸ PILZ, Jaroslav. *Národní 9*. Praha: Československý spisovatel, 1969. Vzpomínky. s. 174.

³⁹ TŮMA, Ladislav. *Alej vzpomínek*. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 135.

⁴⁰ Tamtéž. s. 137.

⁴¹ ČAPKOVÁ, Helena. *Mojí milí bratři*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. Vzpomínky. s. 294.

Na jednání vzpomínal Eduard Bass: „Karel Čapek přišel k nám do Lidových novin s bratrem Josefem v březnu 1921. Tu zimu předtím jsem se s nimi náhodou setkal, byli tehdy v Národních listech a položertem, polovážně jsem se do nich pustil, co chtějí na té galéře, když jejich pravé místo je v Lidovkách. Nezdálo se mi, že by chtěli své místo opustit, ale večer na Silvestra mi najednou telefonoval Karel, zda jsem to mínil doopravdy, že by šli. Ještě dnes vidím před očima ty překotné scény, jak se okamžitě tehdejší šéf pražské redakce K. Z. Klíma dorozumíval v Heinrichem v Brně a jak to bylo ještě té noci, uprostřed společenské zábavy, rozhodnuto. Čapci přišli, jak jim prošla výpovědní lhůta.“⁴²

Čapci se ve skutečnosti stali členy pražské redakce *Lidových novin* 1. dubna 1921 a s platem už podstatně vyšším. „Nárok dle dohody: Dr. Karel Čapek měsíčně K 2500,— a řádkový honorář za příspěvky výše nevypočítané. Josef Čapek K 2000,— za stejných okolností nebo K 1800,— měsíčně a řádkový honorář za příspěvky, o kterých se s redakcí smluví,“⁴³ stojí ve smlouvě.

Přidáno dostali oba bratři ještě minimálně poté, co se Karel Čapek oženil. Julius Firt vzpomíná, že za ním Čapek po svatbě zašel s prosbou, aby mu jako ženatému zvedl plat. „O dva dny později seděl přede mnou zase: „Budeš muset Pečovi plat taky zvýšit, my měli vždycky stejně a ženatej je přece taky!“⁴⁴ Z dochovaných dokumentů nicméně víme, že plat bratři vždy stejný neměli.

Zaopatření tedy byli během působení v Lidových novinách oba dobře, obzvláště pak Karel Čapek, jemuž plynuly příjmy také z jeho pozdějších her nebo kupříkladu z odkupu práv na americké filmové zpracování R.U.R. Částka podle neteře Heleny činila 10 tisíc dolarů.⁴⁵ Z jeho pozůstalostního spisu vyplývá, že nastřádal přes dva miliony korun. „Při projednání pozůstalosti vyšlo najevo, že Čapek byl zámožným člověkem, neboť jeho čisté jmění (aktiva) bylo vyčísleno na 2 352 389,07 K. Byla zjištěna ovšem též poměrně značná pasiva ve výši 273 151,44 K. Podstatnou část z nich, 142 954 K, představovaly dlužné daně. Značné byly rovněž nedoplatky dvou hypotečních půjček váznoucích na vinohradském domě (z roku 1924 a 1929), které činily úhrnem 44 714,54

⁴² VACINA, Ladislav. *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky*. Hradec Králové: Kruh, 1988. s. 213.

⁴³ SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3. s. 42.

⁴⁴ FIRT, Julius. *Knihy a osudy*. Brno: Atlantis, 1991. ISBN 80-7108-015-2. s. 261.

⁴⁵ KOŽELUHOVÁ, Helena. *Čapci očima rodiny*. 3. vyd., v ČR 1. vyd. Praha: B. Just, 1995. ISBN 80-901841-0-3. s. 96.

K,⁴⁶ píše historik a archivář Václav Ledvinka.

Coby slavní autoři měli Čapkové v redakci Lidových novin zvláštní zacházení a stali se jejími oblíbenými členy. „Bratři Čapkové tu už po odchodu z Národních listů pracovali dva roky a vytvořili si hned úctyhodnou pozici. Starší Josef se mi zdál jaksi méně přístupný než mladší Karel, ale vlastně oba toho moc nenamluvili. Většinou přinášeli svoje zprávy již hotové, vyřídili si poštu, sem tam s někým prohodili pár slov a zase šli,“ vzpomíná například Otomar Zdeněk.⁴⁷

⁴⁶ LEDVINKA, Václav. *Documenta Pragensia XV*. 1. vyd. Praha: Scriptorium, 1997. ISBN 80-902151-8-1. s. 363.

⁴⁷ VACINA, Ladislav. *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky*. Hradec Králové: Kruh, 1988. s. 65.

2. Mediální obraz Josefa Čapka vytvořený Karlem Čapkem

Tato kapitola se věnuje textům Karla Čapka, v nichž nějakým způsobem přímo zmiňuje svého bratra Josefa. Existují rovněž články, pod nimiž je sice podepsán pouze z mladší bratří, ale objevuje se v nich především společné stanovisko. Tyto výstupy pro přehlednost zařazuji do kapitoly společné.

Obecně lze říci, že pokud jde o vzájemnou mediální prezentaci, byl Karel Čapek z bratrské dvojice ten umírněnější, respektive měl menší sklon psát o svém sourozenci s citovou zabarveností. Samostatné zmínky o Josefu Čapkovi přicházejí v 10. letech minulého století, tedy poměrně záhy po společných literárních a publicistických začátcích. Jde především o eseje, kritické přehledy, recenze či eseje. Josef Čapek byl tehdy zodpovědný za redigování či obálky některých knih, jimž se Karel věnoval, a ten svého bratra vždy krátce zmínil v doprovodných údajích. „S úvodem dra. V. Nebeského a 14 obrázky Josefa Čapka“⁴⁸, případně „Úprava a obálka Jos. Čapka“⁴⁹, můžeme se dočíst především v *Národních listech*.

Výjimku v tomto období tvoří zhodnocení 43. výstavy Spolku výtvarných umělců Mánes. „Proti tomu malby Josefa Čapka jsou vnitřně volnější, jako by byly pohnuty rovným a lehkým pohybem; trochu chladné a velice jasné, vybudované z forem zcela ostrých a jednoduchých nebo z pronikavé shody dvou nebo tří čistě a hole položených barev, tyto obrazy získávají striktní, a přesto mnohotvárný charakter; jsou to velmi samostatná díla dobrého pojetí, silné formální chuti a jednoduchého způsobu malby, jež není bez půvabu,“⁵⁰ srovnává s Bohumilem Kubištou dílo svého bratra Karel Čapek.

2.1 Po vstupu do Lidových novin

Jistá změna pak přichází při vstupu obou bratří do redakce *Lidových novin*. Karel Čapek už o Josefovi nepíše jen v rámci povinných údajů, nýbrž jej tituluje jako „svého bratra“ nebo alespoň Josefa Čapka. Někdy jde o prosté zmínky, občas o alespoň trochu osobnější vzpomínky zachycené v kurzívách či fejetonech.

Jako příklad prosté zmínky uvádím vzpomínku na neznámého malíře, s nímž se bratři seznámili při svém pobytu ve Francii. „Roku 1911 poznali jsme jej v Paříži, můj

⁴⁸ ČAPEK, Karel. *Ať žije život!* Národní listy 60, 1920, č. 235, 26. 11., s. 1.

⁴⁹ Tentýž. *Z literatury filozofické*. Národní listy 61, 1921, č. 20, 21. 1., s. 1–2.

⁵⁰ Tentýž. *43. výstava Spolku výtvarných umělců Mánes*. Česká revue, květen 1913, č. 8, s. 506.

bratr a já; jmenoval se Léon Chauliac a byl tehdy už asi pětasedmdesát let starý,⁵¹ psal mladší ze sourozenců. Podobně se Karel Čapek vyjádřil v roce 1929 v příspěvku pro dubnovou *Přítomnost*. „Čím je vám řekněme 23. březen? Někteří lidé, jako například můj bratr, se toho dne narodili; ale pro vás ostatní je to den stejně krátký, nevýznačný a ledajaký, jako třeba 17. únor nebo 21. listopad.“⁵²

Jindy Karel Čapek popisoval, že založením je v mnohém po svém otci. „K tomu už v dětství přistoupil vášnivý hudební svět mé sestry a malířská objektivnost mého bratra,“⁵³ vložil v příspěvku *Jak jsem k tomu přišel*.

K těm nejosobnějším příspěvkům patří popisy konkrétních situací, humorné fejetony či občasná obrana druhého. V textu *Hrozná pochybnost*, který vyšel v *Kaktusářském obzoru*, píše vtipně mladší z bratrů, jak Josef Čapek údajně dostal nápad přivyčkávat si výrobou gumových kaktusů.⁵⁴

Karel Čapek se také po letech vrátil k odchodu z *Národních listů*, proti jejichž politickému směřování podepsalo několik redaktorů prohlášení. „Za několik týdnů dostal bez udání důvodů výpověď Josef Čapek. Téhož dne jsem dal výpověď já. Za nějaký čas musil odejít Otokar Fischer. Potom Karel Scheinpflug. Bylo to v obou případech pro konflikty s politickým vedením listu. Z těch, kteří svůj podpis neodvolali, zůstal v *Národních listech* jenom jeden,“⁵⁵ napsal Karel. Podle tehdejších redakčních kolegů odešel vzápětí poté, co se dozvěděl o vyhazovu bratra. „Debatovali jsme a právě uprostřed hovoru se otevřely dveře a vstoupil Karel Čapek.“ „Už víte, že Josef...?“ Přikývli jsme zaraženě. „Když Josef – já taky,“ – řekl prostě Karel, usedl ke stolu, vzal papír a pero a napsal okamžitou výpověď. Za několik dní potom byla v *Lidovkách* zpráva, že bratři Čapkové vstoupili k nim do redakce,“⁵⁶ vzpomínal Ladislav Tůma-Zevloun.

Podobně psal o 20 let později Karel Čapek o protiválečném prohlášení, které společně s bratrem nedlouho před listopadem 1918 podepsali. „Tehdy přišel k Josefu Čapkovi a ke mně nebožtík básník Otakar Theer a zatáhl nás stranou. ,Podepsali byste

⁵¹ ČAPEK, Karel. *Neznámý mistr*. *Musaion* 2, 1921, jaro, s. 41–46.

⁵² Tentýž. *Kalendáře*. *Přítomnost* 6, 18. 4. 1929, č. 15, s. 230

⁵³ Tentýž. *Jak jsem k tomu přišel*. *Lumír* 58. 16. 6. 1932. č. 8. s. 448–449.

⁵⁴ Tentýž. *Od člověka k člověku*. Praha: Československý spisovatel, 1991, [D.] 2. Spisy Karla Čapka. ISBN 80-202-0314-1. s. 530.

⁵⁵ Tentýž. *Dvojsečná zbraň*. *Lidové noviny* 43, č. 22, 13. 1. 1935. s. 2.

⁵⁶ TŮMA, Ladislav. *Alej vzpomínek*. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 137.

tohle?' řekl,⁵⁷ vyprávěl Čapek. Šlo o protest proti válce a požadavek na národní sebeurčení, bratři podle mladšího z nich bez váhání připojili své podpisy.

Slavným je text o původu světového slova robot, které ve skutečnosti pochází od Josefa Čapka. Mladší ze sourozenců podle něj přišel za Josefem Čapkem, který právě maloval, s prosbou o radu ohledně nové hry, v níž figurovali nelidští dělníci. „Ale já nevím,' řekl autor, 'jak mám ty umělé dělníky nazvat. Řekl bych jim laboři, ale připadá mně to nějak papírové.' – ‚Tak jim řekni roboti,' mumlal malíř se štětcem v ústech a maloval dál. A bylo to. Tím způsobem se tedy zrodilo slovo Robot; budiž tímto přičteno svému skutečnému původci,⁵⁸ psal později Karel Čapek.

2.2 Obrana

Jako samostatnou část vyděluji texty, v nichž bratři Čapkové obhajovali jeden druhého nebo uveřejnili společné stanovisko, jímž se distancovali od jistého nařčení. Více takových příspěvků patří Josefu Čapkovi, který musel několikrát bránit slavnějšího bratra, alespoň jeden takový však publikoval i Karel. *O kočičce, pejskovi a květinách* je obhajoba polemizující s článkem Emila Filly, který kritizoval Josefa Čapka a šířeji celou jeho generaci jako takovou za výběr témat.

„V posledních Volných směrech vyčetlo se Josefu Čapkovi, že ‚nechodí na vernisáže sebedůležitějších výstav a že je mu důležitější pro národ se svým bratrem koukat na Dášeňku nebo psát o své kočce'. Oddychl jsem si s úlevou, když jsem toto našel; nejsem tedy už sám, komu se u nás dostalo veřejné pohany za to, že se zájmem pohleděl na tvory boží a dokonce o nich psal,⁵⁹ vyjádřil se mladší ze sourozenců, podle něhož by se žádný novinář neměl uzavírat ve své úzké zaměření.

2.3 Drobnosti a umírněný Karel Čapek

Z Čapkových textů, které zmiňují bratra Josefa, lze ještě krátce uvést ankety *Lidových novin* o nejlepší knihu. Zde však býval odosobněný. V roce 1936 pouze suše uvedl „1, Josef Čapek, Kulhavý poutník (P., F. Borový)⁶⁰, o rok později na prvním místě uvedl cyklus básní *Osm dní* od Jaroslava Seiferta s dodatkem, že kresby obstaral Josef

⁵⁷ ČAPEK, Karel. *Květen 17*. Lidové noviny 45. č. 243, 16. 5. 1937., s. 1.

⁵⁸ Tentýž. *O slově robot*. Lidové noviny 41, 1933, č. 644, 24. 12., s. 12.

⁵⁹ Tentýž. *O kočičce, pejskovi a květinách*. Lidové noviny 42, 1934, č. 36, 21. 1., s. 1–2.

⁶⁰ Tentýž. *NEJZAJÍMAVĚJŠÍ kniha 1936*. Lidové noviny 44, 1936, č. 599, příl., 29. 11., s. 1–17.

Čapek.⁶¹

Lze pak konstatovat, že Karel Čapek se psaní o svém bratrovi spíše vyhýbal. Do roku 1921 a přechodu do redakce Lidových novin šlo především o drobné, povinné zmínky v knižních přehledech, i poté však užíval neutrálního „můj bratr“ nebo prosté „Josef Čapek“.

Bylo-li třeba, Karel Čapek se svého bratra zastal, téměř zásadně jej však nehodnotil. Angažoval se povětšinou jen tehdy, bylo-li třeba něčí vyjádření uvést na pravou míru nebo bylo vhodné vzpomenout na uplynulé události.

Od angažmá v *Lidových novinách* psal také o Josefu Čapkovi poměrně nahodile. Zmínky můžeme najít v letech 1921 a 1922, poté až na přelomu roků 1924 a 1925, ojedinělé texty zahrnující staršího bratra pocházejí z let 1927 a 1929. Ve 30. letech se rozestupy zhušťují, četnost je však stále nízká, povětšinou jde o jeden či sotva dva příspěvky ročně. Přibližně od roku 1934 mají nicméně „bratrské“ texty přece jen nepatrně vřelejší ráz. Uchylují se ke vzpomínání a lze v nich najít více osobních poznatků a vtípu. Připisují to postupně sílícímu vlivu nacismu a obecné lidské potřebě vyzdvihovat v těžkých časech věci milé a pozitivní.

⁶¹ ČAPEK, Karel. *NEJZAJÍMAVĚJŠÍ kniha 1937*. Lidové noviny 45, 1937, č. 611, příl., 5. 12., s. 1–14.

3. Mediální obraz Karla Čapka vytvořený Josefem Čapkem

Stejně jako v předešlé kapitole mi i zde jde o texty samotného Josefa Čapka, které věnoval svému mladšímu bratru, nikoliv o společné články.

Na rozdíl od povětšinou neutrálních textů mladšího Karla vytváří Josef Čapek o svém sourozenci obraz o poznání konkrétnější a důvěrnější. Častěji než v prvním případě píše o společných prožitcích, prozrazuje informace ze spisovatelova života a užívá výrazů prozrazující opatrovnické sklony staršího bratra.

3.1 Josef Čapek, bratr

Josef o Karlu Čapkovi začíná referovat až po vstupu do *Lidových novin*, jeho předešlé publicistické výstupy se týkaly téměř výhradně umělecké kritiky. S rokem 1921 se však Josefu Čapkovi násobně rozšiřuje záběr a výčet jevů či osob, jichž si ve svých textech všímá, Karla Čapka nevyjímaje.

Mnohdy rovněž jde o vzpomínky nebo pouhé zmínění, většinou však v sobě nesou humor a jisté nadšení či zanícení. Je tomu tak v případě článku *Kniha a Vánoce* („Zrovna si vzpomínám, že bratr Karel četl vždy nejraději v zahradě usazen co nejnepohodlněji ve větvích nahoře na jasanu a tuze si to liboval, jak se mu to prý krásně čte.“⁶²) nebo v epizodě z návštěvy Budapešti, když bratři spatřili budovu maďarského parlamentu – „„Tohle?“ praví syntetickým výrazem Karel Čapek, dívaje se do plánu: „Tohle je přece maďarský parlament. ‘ Tak ať my raději máme jen parlament.“⁶³ Uzavírá Josef Čapek text *Raději skromnější*.

O něčem jiném je vícetematický sloupek, v němž Josef Čapek naráží na společné stěhování do dvojdomu v pražských Vinohradech. „Tohle jsme věděli předem, že Karel Čapek jistě napíše sloupek o stěhování; předvíдали jsme to vůbec a zvlášť a právě proto, že se Karel Čapek stěhoval, a mohli jsme to předvídati také proto, že i my rovněž jsme se stěhovali...“⁶⁴ glosoval.

Vyloženě zábavnou úlohu pak plní vzpomínky *Špatnými cestami a Plchova sláva a konec. Sága o plchovi II*. V první se dočteme, že bratři jeli ve slovenských Tatrách po natolik špatné cestě, „že Karel Čapek vážně se obával, že se mu zadek rozpukl na

⁶² ČAPEK, Josef. *Kniha a Vánoce*. Literární rozhledy 8, č. 3, 1923/24 (3. prosinec 1923), s. 68.

⁶³ Tentýž. *Raději skromnější*. Lidové noviny 36, č. 74, 10. 2. 1928, s. 5.

⁶⁴ Tentýž. *O něčem jiném*. Lidové noviny 33, 1925, č. 239, 14. 5., s. 1–2.

čtvero...“⁶⁵ V druhém zase podle Josefa kousla Karla Čapka do ucha veverka a sourozenci si pak „hráli na jízdu dráhou“⁶⁶. „Pokud pak se týká foxteriéra, má Karel Čapek takovou potvoru, která chytá všechny živé a nezakousnuté návštěvníky do lýtka, a nikdo ji tomu nenaučil,“⁶⁷ pokračoval ve stejném duchu Josef Čapek.

Pozoruhodným je Čapkův ilustrovaný fejeton na pokračování *Homo artifectus*, který skrze popis o lidském snažení vyrobit umělého člověka kritizuje mechanizaci práce a společnosti jako takové. V něm nalezneme několik narážek na bratra Karla a jeho drama *R.U.R.* „Onen poněkud dobrodružný literát vyrobil v amerických továrnách svého *Robota* a rozesílal pak tento artikl do celého světa, uváděje takto veškerou vzdělanou cizinu v omyl, jako by v Čechách nebylo literatury ještě jiné než tzv. exportní. Podle Čapkových teorií a slibů měl tento robot nahradit dělníka, my však pravíme otevřeně, že se v praxi mnoho neosvědčil,“⁶⁸ glosuje Josef Čapek.

Starší z bratří se při zmínkách o tom druhém také více pouští do soukromí, ať už výhradně Karla Čapka, nebo společného. V přílehavě nazvané *Indiskrétnosti o Karlu Čapkovi* mile cituje z básně, kterou napsal mladý zamilovaný Karel. K verši „Již šestnáct let tak pluji po té bezútěšné pláni, teď mi už pohasla a zlenivěla krev, z té síly titánské zbylo mi už jen rezignování, ne láska už, ne hněv“⁶⁹ poznamenává, že bratrovi bylo ve skutečnosti jen patnáct let, „protože si ten šizuňk rok stáří přidal. Teď si již let nepřidává a jsou to právě tyhle nejprvnější srdceryvné verše, co si jako věčný hřích doživotně odnáší“.⁷⁰

V *textu Long, long is the way* z roku 1924 dokonce Josef Čapek zveřejňuje údaje z korespondence. Karel Čapek byl tehdy v Londýně hostem literárního Penklubu a o svých zážitcích psal dopisy, jeho bratr z nich mimo jiné publikoval, s kým se Čapek v Británii setkal.⁷¹

Přiblížil taktéž proces tvorby společného díla *Krakonošova zahrada*. „Přišlo to tak, že Karel Čapek napsal jakousi povídačku, kterou odhodil, protože s ní nebyl spokojen.

⁶⁵ ČAPEK, Josef. *Špatnými cestami*. Lidové noviny 36, č. 424, 22. 8. 1928, s. 1–2

⁶⁶ Tentýž. *Plechova sláva a konec. Sága o plchovi II*. Lidové noviny 44, č. 188, 12. 4. 1936, s. 9 (příloha).

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ ČAPEK, Josef. *Homo artefactus*. Lidové noviny 32, 1924, č. 203, 21. 4., s. 1–2; č. 214, 28. 4., s. 1–2; č. 225, 5. 5., s. 1–2; č. 238, 12. 5., s. 1–2; č. 251, 19. 5., s. 1–2, č. 264, 26. 5., s. 1–2; č. 276, 2. 6., s. 1–2; č. 289, 9. 6., s. 1–2; č. 300, 16. 6., s. 1–2; č. 312, 23. 6., s. 1–2; č. 325, 30. 6., s. 1–2.

⁶⁹ Tentýž. *Indiskrétnost o Karlu Čapkovi*. Lidové noviny 35, č. 321, 26. 6. 1927, s. 7.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ ČAPEK, Josef. *Long, long is the way*. Lidové noviny 32, 1924, č. 288, 8. 6., s. 7.

Mně se zdálo, že by jí bylo škoda, a nějak jsem ji předělal. A pak ji zas předělal Karel. A pak jsme zase na ní vrtali oba. Pak jsme ten výrobek (nevím už ani, jak se to jmenovalo) poslali, tuším, do Moravského kraje. A tam jsme mysleli, že bude nejlépe, když budeme dělat literaturu spolu,⁷² napsal Josef Čapek.

3.2 Obrana II

Jednoznačně největší část zmínek o bratru Karlovi nicméně zabírá obrana před všemožnými nařčeními nebo přímo mediálními útoky. Roku 1924 novinář Josef Kodíček Karlu Čapkovi vyčetl, že údajně není schopen „povznést se k hodnotám nadosobním“⁷³, a označil jej za skeptika. Josef mu oponuje. „Ale kdo přečetl s jasnou hlavou nějakou jeho knížku, nemůže nevidět, že Karel Čapek věří v tisíc věcí: věří v staré venkovské doktory i ve vojenské auditory, v hezká děvčata i americká kamna, věří v blahodárnou moc hrnčičku čaje...“⁷⁴ Dle něj čtenář u Karla Čapka nikdy nenajde žádné sžíravé pochyby. „Proto vyvěrá z prací Karla Čapka jistá sugesce bodrosti a důvěry v život, což u autora prohlašovaného za čirého intelektuála působívá zcela sympaticky,“⁷⁵ prohlašuje Josef Čapek.

Při bratrových cestách mimo republiku měl také za to, že by se měl vymezit vůči článku Jaroslava Durycha, podle něhož uspěla hra *R.U.R.* a společné dílo *Ze života hmyzu* jen zásluhou státní propagandy. „Nuže, Karel Čapek je zrovna v Itálii a nemůže se bránit. Ale měl jsem již tuze často příležitost zastat se Karla Čapka (co člověk pro bratra neudělá?), a učiním to i nyní, neboť mám pro to i své vlastní pohnutky. Co Jaroslavu Durychovi povím, řekl by mu stejně Karel Čapek. Jestliže v domácím tisku říkalo se tomu s dosti účinným propagace českého umění a úspěch českého umění, Karel Čapek si to neobjednal ani nežádal a ani se té cizině nenabízel.“⁷⁶ Zde navíc můžeme vidět zcela jasné přihlášení se ke Karlu Čapkovi jako rodinném příslušníkovi, což je ve vzájemných zmínkách vcelku ojedinělé.

Další příspěvek z této kategorie se vyrovnává s takzvanou Silvestrovskou aférou. Podle vzpomínek a dobového tisku proběhl v dvojdomku bratří Čapků na Silvestra roku 1926 večírek pro přátele, jehož se zúčastnil i prezident Masaryk. Několik známých Karla

⁷² ČAPEK, Josef. *K druhému vydání Krakonošovy zahrady*. Rozpravy Aventina 2, 23. 9. 1926, č. 1. s. 3.

⁷³ Tentýž. *Skepsi ve psí a o kursu nadosobních hodnot*. Přítomnost 1, 26. 6. 1924, č. 24, s. 371–373.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ ČAPEK, Josef. *Kulturní propaganda?* Lidové noviny 31, 1923, č. 282, 8. 6., s. 7.

Čapka z vinohradského divadla přišlo hostům zahrát scénku parodující významné politiky té doby včetně předsedy vlády Antonína Švehly. Na veřejnost se pak dostaly informace o údajně krajně nevkusném a pobuřujícím setkání, které se odehrálo přímo před zraky prezidenta republiky. Bulvární i jiné listy o čapkovském Silvestru informovaly ještě několik měsíců.⁷⁷

Josef Čapek hájil svého sourozence i Masaryka. „A zase je shledáváme pohromadě: Při Velikém Tažení proti silvestrovským Třem králům Karla Čapka. Je silvestrovský večer strávený v bytě Karla Čapka věcí politickou? Není!“⁷⁸ napsal. Vymezil se rovněž proti tomu, že by se takto mělo bulvarizovat bratrovo soukromí a hledat kompromitující materiál na prezidenta.

V *Hlasech listů* se Josef Čapek chtěl ozvat vůči svému bývalému zaměstnavateli, který se do rozebírání Silvestrovské aféry zapojil spolu s ostatními. *Národní listy* v lednu 1927 napsaly kritický komentář o lidech z okolí Karla Čapka, kteří se prý politicky organizují. „I hledme! Tím se aféra znamenitě zhoršuje! Sedávají na pátcích Karla Čapka sice také organizovaní lidovci, agrárníci a národní demokraté, ale ten organizovaný komunist, to, panečku, není jen tak, to je bezmála něco tak hrozného jako organizovaný tygr nebo organizovaný krokodýl,“⁷⁹ zlehčuje věc starší z bratří.

Znovu se Josef Čapek chtěl vymezit proti textům autorů Ladislava Ptáčka a Zdeňka Smetáčka, které Karla Čapka nařkly z přílišného liberalismu a přílišné příchyllosti k Pražskému hradu. Britští autoři G. B. Shaw nebo G. K. Chesterton prý mají svůj program, postoj Karla Čapka však podle nich programem není. „Nevím, ale má-li pan Smetáček své dojmy, mám zase já svoje: nejsme v Anglii a Karel Čapek není Shaw,“⁸⁰ konstatuje Josef Čapek. „U nás, pro naše poměry a v našich časech, řekne-li mně někdo tento konkrétní politický program: Československá republika a T. G. Masaryk, nebudu v tom tak hned hledat defétismus a myšlenkově rozmazaný liberalismus,“⁸¹ zastává se Karla Čapka s tím, že coby bratr by mu co vytknout měl, ne však toto.

⁷⁷ BOBÍKOVÁ, Lenka. *Čapkův skandál na Silvestra*. Novinky.cz, 2014 [cit. 5. května 2020]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/capkuv-skandal-na-silvestra-262829>.

⁷⁸ ČAPEK, Josef. *Jedna fronta*. Přítomnost 4, 1927, č. 3, 27. 1., s. 33.

⁷⁹ Tentýž. *Hlasy listů*. Lidové noviny 35, 1927, č. 42, 25. 1., s. 5.

⁸⁰ Tentýž. *Je po bouři a spisovatelská státotvornost*. Čin 1, 1929/30, č. 14, 30. 1. 1930, s. 317–318.

⁸¹ Tamtéž.

3.3 Po smrti Karla Čapka

Nemalou část tvoří také nostalgické vzpomínání Josefa Čapka na již zesnulého Karla. Nejvýznačnější je v tomto ohledu dojemný text *Dnes týden*, který vyšel na Nový rok 1939. Jde o nesmírně procítěnou vzpomínku, která opomíjí to, čím byl Karel Čapek pro svět, a soustřeďuje se zejména na rodinné a intimní vzpomínky. „Dnes týden viděl jsem ho sestupovati v bezvědomé agonii do údolí stínů,“⁸² začíná článek.

Josef Čapek v něm vzpomíná na bratrské prožitky a vzájemnou účast, obzvláště silné je však citování z vlastní klukovské mluvy, kterou se Karel s Josefem dorozumívali. „Už nikdy si neřekneme, ach, naposledy to od tebe zaznělo od tvého mrtvého lůžka: „Kóra.“ – „Indé! Indé!“ – Kóra nanda!“ „Povídej“ – „Ne! Ne!“ – „Povídej nesmysly!“ už si nikdy neřekneme Ty nešlechtný Birdo – už jen vzpomínám – už nikdy mezi sebou nebudeme pořádati zápasy polštáři, bačkorami, polévkovou lžící, dřevěnou paličkou, byli jsme dva hoši – už nikdy – už nikdy!“⁸³

Karlu Čapkovi patří i několik následujících vzpomínek ještě z roku 1939. Jde především o jarní článek *Zahrada vzpomíná*, který se vrací k jednomu ze spisovatelových největších koníčků. „Vzpomínám, jak jindy za této doby pískal Karel pod okny náš signál, ačkoliv zrovna pískat taky dobře neuměl,“⁸⁴ pamatuje si Josef Čapek na doby, kdy mu chtěl Karel ukázat vykvetlý koniklec. „A tak ti teď, milý Karle, musím o tvé zahrádce referovati, že Ti v ní a po tom tak velmi nepříznivém letošním jaru všechno dobře vychází,“⁸⁵ vzkazuje starší z bratří.

V *Našem vodníkovi* zase vzpomíná na rodný kraj i s prostořekou babičkou a jejich vliv na osobnost, respektive vyjadřování Karla Čapka. Josef píše, že tyto zážitky z mládí zapůsobily na „bohatou, jadrnou, plastickou, a přitom prostou řeč spisovatele Karla Čapka velice základním a silným vlivem. Byla to stejně vysoká literární vytříbenost a kázeň jako lidová kyprost a nehledanost vypravěčského výrazu, co učinilo znamenitou spisovnou češtinu Karla Čapka“⁸⁶, míní.

Ke konci své literární kariéry se obrátil i ke Slovensku. V textu *Vzpomínám*⁸⁷ jen

⁸² ČAPEK, Josef. *Dnes týden*. Lidové noviny 47, č. 1, 1. 1. 1939, s. 1–2.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ ČAPEK, Josef. *Zahrada vzpomíná*. Lidové noviny 47, č. 193, 16. 4. 1939, s. 1–2.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ ČAPEK, Josef. *Náš vodník*. Z lidových báchorek sebraných Boženou Čapkovou. Lidové noviny 47, č. 217, 30. 4. 1939, s. 1 (příloha).

⁸⁷ Tentýž. *Vzpomínám*. Lidové noviny 47, č. 374, 29. 7. 1939., s. 1.

zmiňuje, že i tam se Karel Čapek pohyboval, hlouběji se dostal až v dodatku *Ještě Slováci a my*. Uvádí, že podle prezidenta Masaryka i jeho bratra Češi postrádali „lidovou formálnost“ Slováků, on však odmítal generalizaci obou národů. „A tu tedy jsem namítával svému bratru Karlu Čapkovi a dnes namítávám Ivanu Janovčikovi, že ten jinak zajisté politováníhodný nedostatek lepší formy společenské, neutkvívá-li za ním ještě vážnější nedostatek lepší formy sociální, nemůže býti při dobré vůli a rozumném uvážení tak hrubou škodou, aby z toho mohl a musel vzejítí nějaký zásadní rozkol v národní rodině,“⁸⁸ uvedl.

3.4 Okrajově a zhodnocení

Zmíňme ještě okrajově texty, v nichž najdeme pouhé zmínky o Karlu Čapkovi a které nemají příliš informační hodnotu. V *Podzimu* se dočteme, že „v jeseni, kdy vítr ze strnišť fičí alejemi jeřabin a bříz, tu se dokonce i literátovi tak nadmíru intelektuálnímu, jako je Karel Čapek, někdy prudce zasteskne po jaternicích“. Jde o narážku na závěr Karlova románu na pokračování *Továrna na Absolutno*, kde se několik postav sejde nad jitřnicovou hostinou, aby spolu probraly proběhnuvší světovou válku.

Už jen letmo se Josef Čapek o svém bratrovi zmíní v článkách *Ekonomizace*⁸⁹, *Tam u nás*⁹⁰ nebo *Transatlantikem po suchu*⁹¹.

V obecné rovině tak jde shrnout, že v porovnání s Karlem Čapkem má Josef Čapek tendenci hovořit o svém bratrovi otevřeněji a s jednoznačně pozitivním zabarvením. Přirozené to je po Karlově smrti, i v průběhu předešlých let však najdeme četné případy prozrazující postoj staršího sourozence. Třebaže při jmenování zůstával neutrální, Josef Čapek nejednou užil vtipu a odvážil se i důvěrnějších sdělení, byť nikdy nepřekročil hranici trapnosti.

S psaním o Karlu Čapkovi začal později než v opačném případě, i tehdy však šlo o cosi nepravdivého. Zmínky o Karlu Čapkovi najdeme především v letech 1923 a 1924, posléze pak v letech 1926 a 1927. Okolo roku 1930 se dopátráme jen hrstky článků a s výjimkou roku 1936 Josef o Karlovi píše až ve válečném roce 1939.

⁸⁸ ČAPEK, Josef. *Ještě Slováci a my*. Lidové noviny 47, č. 394, 9. 8. 1939, s. 1.

⁸⁹ Tentýž. *Podzim*. Lidové noviny 31, č. 457, 13. 9. 1923, s. 1–2.

⁹⁰ Tentýž. *Tam u nás*. Lidové noviny 47, č. 124, 9. 3. 1939, s. 1–2.

⁹¹ Tentýž. *Transatlantikem po suchu*. Lidové noviny 32. 1924, č. 604, 2. 12., s. 1–2.

4. Mediální autoportrét bratrské dvojice Josefa Čapka a Karla Čapka

V poslední z klíčových kapitol vystupují bratři Čapková jako dvojice, ať už autorská, nebo jen sourozenecká, prezentující jednotné stanovisko. Jde mi tudíž o texty podepsané oběma bratry, ale pro přehlednost také články, v nichž jeden z Čapků dává najevo společný názor.

4.1 Juvenilie bratří Čapků

Bratři Čapkové na počátku publikovali výhradně společně, a to již přibližně deset let před vznikem Československa, tedy od roků 1907 a 1908. Jejich juvenilie však tvoří téměř bezvýhradně umělecké referáty a kritiky, které postrádají lehkost pozdějšího charakteristického čapkovského vyjádření.

Povětšinou jde zhodnocení výstav, recenze knih nebo přehledy nově vydané literatury. Zmínit můžeme referát o výstavě prací Františka Bílka⁹² nebo Mikoláše Alše⁹³. Výjimkami jsou kupříkladu skica k osmdesátinám tehdy ještě žijícího spisovatele L. N. Tolstého⁹⁴ či příspěvek k výročí měšťanské a obecní školy v Úpici, kam bratři docházeli⁹⁵.

Samostatně pak zmiňme četné společné prózy datující se už od *Pokušení bratra Tranquilla*⁹⁶ z roku 1907 až po povídku *Zářivé hlubiny*, uveřejněnou nejprve v tisku a později ve stejnojmenné sbírce.

Bratři své příspěvky rozesílali do řady periodik. Z té doby jde o *Lidové noviny*, ale také *Snahu*, *Přehled*, *Ženskou revui*, *Lumíra*, *Horkého Týdeník* a pozdější *Stopu*, *Nebojsu* a *Národní listy*.

⁹² ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *Výstava prací Františka Bílka (Praha, kostel sv. Martina ve zdi. Pořádá Svaz českoslov. studentstva)*. Snaha 3, 1908, č. 39, 23. 5., s. 5.

⁹³ Titíž. *Výstava prací Mikoláše Alše*. (Praha, Topičův salón.) Snaha 3, 1908, č. 61, 8. 8., s. 1-2.

⁹⁴ Titíž. *L. N. Tolstoj (Opožděná skica k jubileu velkého člověka)*. Snaha 3, 1908, č. 78, 7. 10., s. 4-5.

⁹⁵ Titíž. *Pozvání, abychom se účastnili... Zpráva měšťanské i obecné školy chlapecké školy v Úpici, vydaná při příležitosti 25. výročí zřízení měšťanské školy chlapecké*. 1887-1912, Úpice 1912, s. 66.

⁹⁶ Poznámka: Jako příklad uvádíme právě jednu z prvních známých bratrských próz *Pokušení bratra Tranquilla* (ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *Pokušení bratra Tranquilla*. Lidové noviny 15, 1907, č. 345, 14. 12., s. 9.

4.2 Společná publicistika

Podobně jako v případě Josefa Čapka samotného, bratři se ve společné publicistické tvorbě vymaňují z čistě kulturního světa až s přechodem do redakce Lidových novin. Tehdy kritiky nebo referáty střídají především fejetony a sloupky.

Mezi první patří sloupek *O tom jméně*⁹⁷ z roku 1922, který rozebírá název Československo. Humorněji laděný je jen o pár měsíců starší *Návrh na zřízení Státního hrdince*⁹⁸, v němž Čapkové navrhují založit školu pro výchovu národních hrdinů. Ani v jednom případě není sebezprezentace nijak nápaditá, bratři se pouze představují jako „my“ a užívají výrazů jako „k nám“ nebo „naše“.

Za podstatně vynalézavější můžeme v tomto směru označit *Nouzový sloupek* z roku 1923, na němž Karel s Josefem pracovali z redakční povinnosti. Aby snáze vyplnili vzniklou mezeru v lednovém čísle *Lidových novin*, text si rozpůlili. „Jelikož Brno velmi naléhalo, aby byl zhotoven co nejdříve, zasedli na tuto naléhavou práci dva Čapci, doufajíc tímto způsobem rychleji býti hotovi,“⁹⁹ píše se v první části, která se četnými, ale nicneříkajícími obraty snaží zabrat místo. „Vězte tedy, že toto jsem psal já, Čapek I., a že vidím, že už jsem napsal slušný kus rukopisu, aniž bych musel vytahovati vetché a odložené, ba ani ne nouzové látky,“¹⁰⁰ pokračuje v ironii autor a končí slovy „rád uvidím, kolik jich má tuhle doleji Čapek II.“ Soudě dle stylu jde o Karla Čapka, mimo jiné i proto, že druhý Čapek si zvolil poněkud hloubavější téma, a to lidský mozek.

Podobně si tentýž text bratři rozdělili ještě jednou. V roce 1932 každý sepsal svůj úhel pohledu na tehdejší XI. všesokolský slet, který byl věnován 70. výročí vzniku Sokola a 100. výročí narození zakladatele Miroslava Tyrše¹⁰¹.

4.3 Obrana III

Nejrozsáhlejší kapitolu ze společné tvorby na stránkách novin a časopisů však znovu vyplňují odpovědi na všemožná nařčení. Nejen samostatně, i s dalšími kolegy se bratři vrátili k silvestrovskému večírku, když se podpisy připojili ke společnému prohlášení v reakci na mediální útoky. „My, mezi kterými pan prezident Masaryk strávil letošní

⁹⁷ ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *O tom jméně*. Lidové noviny 30, 1922, č. 1, 1. 1., s. 1–2.

⁹⁸ Titíž. *Návrh na zřízení Státního hrdince*. Lidové noviny 30, 1922, č. 106, 28. 2., s. 1–2.

⁹⁹ Titíž. *Nouzový sloupek*. Lidové noviny 31, 1923, č. 36, 22. 1., s. 1–2.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *V jásotu národa*. Lidové noviny 40, 1932, č. 339, 7. 7., s. 1.

silvestrovský večer v domě Karla Čapka, prohlašujeme za lež slovo za slovem vše, co o tomto večeru napsal časopis *Národ*. Prohlašujeme za hrubý výmysl dohady a tvrzení *Národních listů*, *Čecha* a *Pražského Večerníku* o rázu tohoto večera,¹⁰² píše se v textu *Proti lžím Národních listů o silvestrovském večírku prezidentově*.

V letech 1927 a 1928 se taktéž řešila aféra Jana Klepetáře odsouzeného za vraždu. V tisku se objevily informace, že muž byl blízký známý Čapků, bratři je pak opakovaně vyvraceli. „Večerní list dnes napsal, že ‚Jan Klepetář se oháněl řadou jmen osob, s nimiž byl v úzkém styku: Karel Čapek, Josef Čapek atd‘,¹⁰³ psali bratři v článku *K profilu dra Klepetáře*, v němž dále tuto věc vyvraceli. V dalším textu uváděli, že „1. dr. Klepetář nebyl spolupracovníkem Lidových novin: do nich propašoval jen dvě nebo tři divadelní noticky a nenapsal jakživ žádného článku“¹⁰⁴ a „2. a že se vůbec neznal s bratry Čapky. To proto, aby se už přestalo zbytečně tlachat“.¹⁰⁵ Od dění okolo odsouzeného Jana Klepetáře se distancovali ještě v pozdějším prohlášení.¹⁰⁶

Jako dvojice se bratři znovu vyjádřili i k názorům, podle nichž by se dramata Karla Čapka a v menší míře Františka Langera v cizině bez státní podpory neprosadila. „Žádný překlad jejich děl ani provozování jejich her nebylo financováno ani halěrem ze státních nebo jakýchkoliv jiných československých peněz, ani nebylo předmětem oficiální propagandy nebo jakéhokoliv úředního vlivu,¹⁰⁷ napsali Čapkové v otevřeném dopise Jiřímu Stříbrnému. Ještě jednou se proti nařčením vymezili v polemice *„Jejich doslov ke sporu s bratry Čapky“*.¹⁰⁸

Totéž odvraceli ve sporu s publicistou Karlem Horkým, do jehož periodik v mládí přispívali. „Pane Horký, je-li ve vás kousek slušnosti, odvoláte hezky v příštím čísle své Fronty tento výmysl. Hry bratří Čapků byly hrány v Anglii a v Americe roku 1922; autoři byli ponejprv představeni panu prezidentovi teprve roku 1925; do domácí politiky, pokud se týká poměru k hlavě státu, zasáhli poprvé roku 1926, když jste je k tomu vy sám, pane Horký, veřejně vyzval,¹⁰⁹ apelovali Čapkové, kteří Horkého rovněž obvinili ze žvanění, protože tvrdil, že zasahovali do anglických překladů svých her. Text sice podepsal jen

¹⁰² Kolektiv autorů včetně bratří Čapků. *Proti lžím Národních listů o silvestrovském večírku prezidentově*. Lidové noviny 35, 1927, č. 37, 22. 1., s. 3.

¹⁰³ ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *K profilu dra Klepetáře*. Lidové noviny 35, 1927, č. 392, 3. 8., s. 8.

¹⁰⁴ Titíž. *Večernímu listu*. Lidové noviny 36, 1928, č. 242, 12. 5., s. 7.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *Prohlášení*. Lidové noviny 36, 1928, č. 256, 20. 5., s. 4.

¹⁰⁷ Titíž. *Panu Jiřímu Stříbrnému*. Lidové noviny 36, 1928, č. 641, 19. 12., s. 7.

¹⁰⁸ Titíž. *„Jejich doslov ke sporu s bratry Čapky“*. Lidové noviny 37, 1929, č. 32, 18. 1., s. 7.

¹⁰⁹ Titíž. *Trochu osobní*. Přítomnost 4. Číslo 43. 3. 11. 1927., s. 7.

Karel Čapek, ovšem vyjadřuje se v něm za oba sourozence i v autorském plurálu, proto jej přisuzují oběma bratrům.

Později se k rozepři s Horkým vrátili, když je nazval „bratry Šašky“. „Necht' si nás kdo chce posuzuje jakkoliv, to jedno se nám musí přiznati: nikdy jsem od republiky ani od ‚Hradu‘ nic pro sebe nežádali, a tedy také nikdy ničeho nečekali,“¹¹⁰ vzkázali.

Čapkové se „na dálku“ účastnili ještě dalších hádek. Mladší z bratří odvracel nařčení, že by společný fejeton *Jak vzniká divadelní hra* byl plagiátem německé knížky Paula Lindaua *Wie ein Lustspiel entsteht und vergeht* z roku 1876.¹¹¹ V témže článku také znovu odmítli jakýkoliv kontakt s doktorem Klepetářem. Josef Träger zase v *Literárních novinách* napsal, že Karlova i společná dramata se inspirovala u hry *Metuzalém* G. B. Shawa. „Lituji, že pan Träger užil slov tak kulatých; nepraví, která dramata bratří Čapků má na mysli, ani neříká, do jaké míry a v čem by Shawův *Metuzalém* byl jejich inspiračním pramenem. Pro případ, že by byl ochoten promluvit jasněji, bude zajisté tak kriticky opatrný, aby zjistil, kterého roku byl *Metuzalém* publikován“¹¹² glosoval Karel Čapek.

Článek *Pro Domo*¹¹³ z roku 1923 zase sloužil jako obrana před tvrzením Karla Teigeho, podle něhož kritické články o sborníku skupiny Devětsil vznikly na popud Čapků.

Karel s Josefem patřili mezi autory, kteří v tisku několikrát publikovali úryvky ze svých prací, popřípadě se k nim vraceli. Zveřejnili několik výjevů *Ze života hmyzu* i k pozdější hře *Adam Stvořitel*. V případě první ze zmíněných her také reagovali na mnohé soudy, které drama nazvaly pesimistickým. Kupříkladu Karel Svoboda v *Naší době* napsal, že „Čapci pod podobobenstvím hmyzu (užil ho již Aristofanes) předvádějí lidský život a pesimisticky jej odsuzují“.¹¹⁴

„Při provedení na jiných scénách se ukázalo, že divák si většinou odnesl dojem beznadějného soudu nade vším lidským pachtěním. Jakže! společnost i rodina i stát, láska i práce, silný jedinec i kolektivita, krása i sám život, to vše sub specie přírody není než kruté a krátkodeché, sobecké, bezcílné pachtění hmyzu na pídi země! Budiž upřímně

¹¹⁰ ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *Na opačných frontách*. Přítomnost 8, 1931, č. 11, 18. 3., s. 166.

¹¹¹ ČAPEK, Karel. *Bezectí*. Lidové noviny 36, č. 279. 2. 6. 1928. s. 1.

¹¹² Tentýž. *O umění a kultuře*. Praha: Československý spisovatel, 1986, III. Spisy Karla Čapka. s. 331.

¹¹³ ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *Pro Domo*. Lidové noviny 31, 1923, č. 60, 4. 2., s. 7.

¹¹⁴ SVOBODA, Karel. *Divadlo*. Naše doba, 1922, roč. 29, č. 12, s. 572-573.

řečeno, že autorům je vzdálena tato beznaděj: jejich hra anebo moralita jest jen jakýsi druh Jiříkova vidění, z něhož jest zdravě a povzbuzeně procitnouti k prostému a užitečnému lidství – už v Epilogu na scéně; ale pravý vykupující Epilog kladli autoři předem do duše diváků. Nezazní-li, je to snad jejich vina, ale nikoliv jejich úmysl,¹¹⁵ ohrazoval se za oba autory Karel Čapek.

Přiblížili také, jak hra vznikala. „Ale je-li už třeba říci nějaký společný postup práce, tož jeden dostává nápad z Fabra, druhý přejímá jeho impuls, první vymýšlí Kořistníky, druhý přichází s Motýly, první koncipuje Tuláka a druhý zase Mravence, týž druhý to všechno píše (vynecháváje Tuláka) až po akt Mravenců, ale pak se utrhne a odštipnuv z Mravenců vedlejší myšlenku taylorismu pouští se do psaní Robotů, zatímco první separátně modeluje Tuláka, a pak celá věc zmizí v zásuvce, a pak se to počíná zas od začátku, celý kus je psán znova, každá věta se obrací a doplňuje ve dvojích rukou, až z toho vzniká cosi oběma autorům osobně stejně blízkého,¹¹⁶ napsali o tvorbě jednotlivých aktů a postav z hmyzí říše.

4.4 Literární rozchod

Společnou publicistickou práci Čapků je co do časového členění třeba rozdělit do několika období. První, z hlediska počtu textů velmi plodné, ohraničují roky 1907 a 1921. Tehdy se Čapkové věnují umělecké kritice, články však ještě postrádají lehkost pozdějšího pro Čapky charakteristického slohu. Bratři se ani nijak zvláště netitulují, nanejvýš jsme schopni poznat, že jde o autorskou dvojici.

Se začátkem angažmá v *Lidových novinách* sledujeme krátkou etapu, pro níž jsou typické nápadité a humorné sloupky, ve kterých o Čapcích čteme jako o zavedeném pojmu. Patrné to je především v *Nouzovém sloupku*. Celé to ovšem končí v první polovině 20. let.

Po uvedení hry *Adam Stvořitel*, která měla premiéru v roce 1926, u Čapků v zásadě nadobro končí veškerá dramatická a umělecká spolupráce. Mezník, který se promítá i do společného psaní do novin. Podobné mezery můžeme vysledovat také u vzájemných zmínek, nejmarkantnější je to však právě zde. Petr Mareš k tomu poznamenává, že postupné odlučování lze sledovat už od roku 1910, mimo jiné proto, že bratři tehdy strávili

¹¹⁵ ČAPEK, Josef a ČAPEK, *Poznámky k životu hmyzu: Před premiérou v Národním divadle*. Jevišťe, 30. března 1922, roč. 3, č. 14, s. 202–203.

¹¹⁶ Tamtéž.

čas odděleně na samostatných studijních pobytech v zahraničí a navykli si psát každý sám.¹¹⁷

Pamětníci tento rozchod dávají za vinu neshodám v uměleckém směřování Čapků. Josefovi se především přičilo, že Karel plýtvá svůj talent na „lehčí“ spisovatelství, zatímco mladší z bratrů chtěl svou tvorbou zasáhnout každého čtenáře. „Malovat straky na vrbě,“ mínil Josef; „ale na to je tě přece škoda, Karle, nemyslíš?“¹¹⁸ měl se jednou Josef zeptat.

Příbuzní mají na toto ochladnutí vztahů řadu vzpomínek. „Už jsme se s Pečou rozhodli, že necháme divadla a nebudeme pro ně psát. Ani já sám, ani společně. Myslím, že myšlenkově své práce přetěžujeme a překořenili a přechytračili jsme i Adama Stvořitele. Na taková sousta by musel národ teprve dorůstat,“¹¹⁹ řekl Karel Čapek podle své sestry Heleny.

Podle Karlovy ženy Olgy Scheinpflugové nesl spisovatel tento rozchod s lítostí. „A Josef se zlobil, že bratr píše příliš pro široké čtenářské vrstvy, přístupnost Karlovy literatury ho v jeho očích snižovala, nemohl předvídat, že právě tento lidský a srdečný Čapkův tón založí školu a že tyto knihy budou ještě třicet let po jeho smrti proudit literárním i čtenářským světem,“¹²⁰ zastávala se svého manžela. Podle Karla Scheinpfluga chtěl Josef se slavným bratrem soutěžit. „Karlův úspěch s *R.U.R.* přiměl Josefa, že napsal *Zemi* mnoha jmen, aby dokázal, že to také dovede. Dopadlo to špatně. Společné drama *Ze života hmyzu* mělo ještě úspěch – pověst autora *R.U.R.* mu pomáhala do světa –, ale další společné dílo *Adam Stvořitel* už úspěch nemělo. Tim skončila jejich autorská spolupráce definitivně,“¹²¹ vzpomínal mimo jiné na Josefovo neúspěšné drama.

Julius Firt zase napsal, že k bratrským rozporům přispěl i tisk. „Listy pro umění a kritiku rozjely kampaň na rozeštvání Čapků, hlavně dr. Pavel Levit. V jeho hlavě se také zrodila d'ábelská myšlenka, je jímž cílem bylo znepřátelit bratry Čapky. Listy pro umění a kritiku začaly za asistence ‚šeptandy‘ šířit teorie, podle nichž byl daleko větším spisovatelem a umělcem Josef Čapek. Je prý krajně nespravedlivé, že tento vynikající autor

¹¹⁷ MAREŠ, Petr. *Publicistika Josefa Čapka*. Praha: Karolinum, 1995. Acta Universitatis Carolinae. Philologica. Monographia. ISBN 80-7184-005-X. s. 18.

¹¹⁸ ČAPKOVÁ, Helena. *Moji milí bratři*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. Vzpomínky. s. 330.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 349.

¹²⁰ SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. *Byla jsem na světě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0421-X. s. 150.

¹²¹ SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3. s. 200.

žije ve stínu svého jen ‚šikovného‘ bratra,“¹²² mínil Firt.

Spíše z Josefova pohledu věc viděla neteř obou bratří Helena Koželuhová. Karel to podle ní měl v životě vždy snazší, ale svou genialitu údajně zahodil. Rodina měla dojem, že se svou noetickou trilogií vyšvihl k něčemu opravdovějšímu, pak však podle Heleny přišla První parta nebo Matka.¹²³ „Šlo to tak dolů, že se až srdce svíralo. Josef byl z nás nejpřísnější a nejsmutnější. Nelíbilo se mu ani, když Karel psal své rozkošné Povídky z první a druhé kapsy. Uznával, že jsou to malá mistrovská díla důvtipem, ale považoval je za literárně žurnalistickou hříčku. (...) Je těžko říci, měl-li Josef pravdu, či ne, nežádal-li od Karla víc, než mohl dát. Možná že ostatní rodina příliš podlehla Josefovu úsudku, ale i nám se zdálo, že Karel zahazuje svou hřivnu,“¹²⁴ zhodnotila v pamětech Čapci očima rodiny.

Podle Karla Scheinpfluga se i po literárním rozchodu na osobním vztahu bratří nic nezměnilo. „Dále se denně stýkali, bavili se, radovali i starali, vtipkovali, polemizovali, dále pracovali na své zahrádce, Josef si zřídil v podkroví svého domu ateliér a Karel v podkroví svého domu pracovnu,“¹²⁵ napsal.

Z vícero zdrojů však víme, že neshody přesáhly do soukromého života bratří Čapků. Karel v roce 1935 například Josefa ani nikoho z příbuzných nepozval na vlastní svatbu¹²⁶, starší bratr se mladšímu zase ani nezminil, že dává do tisku svou novou knihu *Kulhavý poutník*,¹²⁷ již se podle Josefa Opelíka chtěl vůči svému sourozenci vymezit.

„Neobdivoval se Karlu Čapkovi nekriticky, ba vyslovoval leckterou námitku proti jeho dílu a netajil se tím, že jeho vlastní díla, zejména Země mnoha jmen, Ve stínu kapradiny a především Kulhavý poutník, vznikla jako polemika s Karlem Čapkem a jako protest proti Karlově artistické dovednosti,“¹²⁸ napsal v monografii o Josefu Čapkovi.

Na pozadí těchto bratrských konfliktů nicméně probíhala ještě jedna rovina společné tvorby – odmítání všemožných obvinění. Ta fungovala nadále i po roku 1926.

¹²² FIRT, Julius. *Knihy a osudy*. Brno: Atlantis, 1991. ISBN 80-7108-015-2. s. 250.

¹²³ KOŽELUHOVÁ, Helena. *Čapci očima rodiny*. 3. vyd., v ČR 1. vyd. Praha: B. Just, 1995. ISBN 80-901841-0-3. s. 122.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3. s. 200.

¹²⁶ FIRT, Julius. *Knihy a osudy*. Brno: Atlantis, 1991. ISBN 80-7108-015-2. s. 261.

¹²⁷ VACINA, Ladislav. *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky*. Hradec Králové: Kruh, 1988. s. 149.

¹²⁸ OPELÍK, Jirí. *Josef Čapek*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1980. s. 210.

Vždy ovšem jde o suchá prohlášení, o otevřené dopisy nebo stanoviska podepsaná nejen Čapky, ale také jinými novináři a členy redakce. Jakákoliv vzájemnost tu tedy přirozeně chybí.

Z tohoto období existuje jediný text, který by šlo označit za publicistickou spolupráci obou bratří. Je to již zmíněná reportáž *V jáсотu národa* o všesokolském sletu.

Závěr

Bratrství Josefa a Karla Čapka se ve školních výkladech a v obecné rovině vnímá jako harmonické. Řada vzpomínek blízkých a přátel tomu i nasvědčuje. V dětství se jeden bez druhého téměř neobešli, spolu absolvovali taneční hodiny¹²⁹ i období, kdy se podle starší sestry Heleny chovali jako dandyové, vyjadřovali se škrobeně a snažili se vypadat důstojně¹³⁰. Lidé je mnohdy vídali spolu, mnohým z nich připadalo, že Josef otcovsky a se starostlivostí dohlíží na Karla. Jeden z pátečníků, spisovatel a novinář Josef Kopta, zase vzpomínal, jak Josef Čapek nešťastného mladšího bratra v roce 1924 těšil, když se vinou nemoci páteře hrbil. „A moje radost ti nestačí, dětino? Já jsem s tebou pořád, nikdy nejsi sám,“¹³¹ ubezpečoval Karla Čapka.

Je proto nutné poznamenat, že vzájemný vztah Čapků byl přinejmenším do poloviny dvacátých opravdu bezproblémový a vřelý. Od té doby nicméně vzájemné city postupně ochladly, bratři si alespoň literárně nerozuměli.

Pramenilo to zřejmě z jejich rozdílnosti. Poznámky blízkých a přátel popisovaly Karla Čapka jako toho nadanějšího a přímočařejšího, zatímco Josefa měly za těžkopádnějšího. „Při Josefovi jsem měla dojem, že hlubina je jeho rodnou krajinou, odkud se občas a pouze na chvíli vynoří, všecek ještě opletený hlubinnými chaluhami, kdežto Karel mi připadal jako potápěč, který se sice spouští stejně hluboko jako Josef, ale setrvává v hlubině jen potud, pokud tam nenašel perlu,“¹³² napsala jejich sestra Helena.

Oba sourozenci však byli zřejmě příliš solidní na to, aby toho druhého v tisku nějak pošpinili. Karel Čapek psával o svém bratrovi před literárním rozchodem i po něm spíše sporadicky a odosobněně. Josefovy texty o Karlovi byly sice živější, ale vycházely z většiny do vydání hry *Adam Stvořitel*, poté už spíše vzácně. Zpočátku velice bohatá společná činnost také postupně uvažá a omezuje se pouze na oficiální sdělení a ohrazování se vůči nařčením jiných.

Se solidností obou bratří se pojí rovněž dodržování etických principů žurnalistické práce. Zde bych rád konstatoval, že Karel i Josef Čapkové se v tomto směru neodchylovali

¹²⁹ ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *Bratři Čapkové: dopisy z mládí*. Praha: Společnost bratří Čapků, 1983. s. 22.

¹³⁰ ČAPKOVÁ, Helena. *Moji milí bratři*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. Vzpomínky. s. 238.

¹³¹ VACINA, Ladislav. *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky*. Hradec Králové: Kruh, 1988. s. 104.

¹³² ČAPKOVÁ, Helena. *Moji milí bratři*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. Vzpomínky. s. 287.

od pravidel slušnosti. Většinou toho druhého titulují jeho celým jménem, maximálně pak „můj bratr“, což připisují tomu, že šlo o všeobecně známou dvojici. Čtenář dobře věděl, o kom je řeč. Důvěrněji se vyjadřoval Josef Čapek o Karlu Čapkovi, byly to ale zmínky veskrze pozitivní. Dle mého názoru rozhodně nezavdávaly příčinu k nějakým rozmíškám.

Neshody tak přímo neovlivnily tón vyjadřování nebo témata, která si bratři při psaní o tom druhém a sobě jako dvojici vybírali, projevíly se však v úbytku jednotlivých zmínek a pokud nedošlo na vyřizování účtů, tak rovněž vedly de facto ke zrušení „značky“ bratří Čapkové v tisku. Tehdejší čtenář tak z četby novin a časopisů patrně nepostřehl nějaké napětí mezi Čapky, jistě si však mohl všimnout, že bratři už spolu ani o sobě příliš nepíší.

K tomu je třeba dodat, že v posledních letech před druhou světovou válkou vzájemné referování lehce ožívá a patrně vzhledem k nepříliš optimistické situaci v Evropě nabírá na citovosti, jako kdyby bratři své nepochopení chtěli ještě stihnout odčinit. Přirozeně nostalgické a sentimentální jsou pak příspěvky Josefa Čapka po smrti jeho bratra.

Po tomto zhodnocení tedy mohu prohlásit, že se mi podařilo dosáhnout cíle, který jsem sledoval. Studium prvorepublikových periodik a přidružené literatury jsem vytvořil přehled vzájemného vztahu bratří Čapků v tisku a současně jsem na základě shromážděných poznatků přišel i s profilem této autorské dvojice. Věřím, že stejného dojmu by nabyli i Čechoslováci v období mezi dvěma světovými válkami.

V práci mi pomohly článkové bibliografie, které mě vhodně nasměrovaly k jednotlivým textům. Vzhledem k tomu, že jsem se věnoval především deníkům s Čapky nejvíce spjatými, neměl jsem příliš potíže se k článkům dostat. Je nicméně pravda, že k některým ročníkům méně známých novin a časopisů je přístup komplikovanější.

Summary

The relationship between Josef Čapek and Karel Čapek is both in schools and public discussion perceived as harmonic. Memories of their relatives and friends imply the same. In their childhood they were always seen together, they took dancing lessons together and there was a period when they both behaved like dandies, said their sister Helena. Many thought that Josef looked after Karel as if he was his father. Josef Kopta, one of their friends, recalled when Josef Čapek comforted his younger brother in 1924 when he began to shrink due to his illness. “You still have my support. You are never alone,” he consoled Karel Čapek.

We then have to say that up until the mid-1920s their relationship was largely unproblematic. However, since then the mutual feelings have grown cold and Čapek brothers stopped writing together.

It probably originated from their differences. Friend and family usually described Karel as the gifted one and straightforward one while Josef was the contemplative one. “With Josef, I had a feeling that depths were his true home. He emerged only occasionally, still tangled in seaweed, whereas Karel seemed like a diver to me. He delved to the same depths but remained there only to find a pearl,” wrote their sister Helena.

The siblings were however too honest to libel each other in the press. Karel Čapek used to write about his brother only occasionally and neutrally both before and after they stopped writing together. Josef’s writing about Karel was somehow more vivid but it mostly existed only before the release of the *Adam Stvořitel* play. Only rarely after that. What once had been a very productive collaboration then gradually ceased to exist and continued only as official statements and responses to various defamations.

Honesty also connects to the ethics of journalistic work. Here I would like to state that both Karel Čapek and Josef Čapek remained very professional and polite. They referred to the other one with their full name, only sometimes they used “my brother”. It is probably due to the fact that they were fairly familiar to the public. Readers knew well who was who. Out of the two, Josef Čapek was the one to write more intimately but all the references were quite positive. In my opinion, they could not harm Karel Čapek in any way.

The mutual disagreement then did not directly impact the tone or topics brothers

chose to write about each other but the reduced the number of mentions. Also, had not it been for the defamations, the “Čapek brothers” brand would have probably become extinct. The reader back then could not notice that there was a tension between the siblings, although they certainly could have found that Čapek brothers do not write about each other nor together all that often.

It is also necessary to add that right before the second world war there were once again more mutual references. They were more emotional, apparently due to the tense situation in Europe, as if the Čapek brothers tried to correct their relationship. Needless to say that Josef Čapek’s recollections after his brother's death were nostalgic and sentimental.

With that being said I can state that I have successfully achieved my goal. By analyzing Czechoslovakian press and other literature I created an image of Čapek brothers and their relationship in media. I believe that Czechoslovaks would have come to the same conclusion.

During my work, the bibliography proved to be the most useful in helping me writing my thesis. Considering that my primary sources were daily newspapers known for collaborating with Čapek brothers I did not have much trouble finding the required texts. It is, however, true that accessing some less known newspapers and magazines is more complicated.

Použité prameny a literatura

Seznam literatury:

- BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3028-8.
- ČAPEK, Josef a ČAPEK, Karel. *Bratři Čapkové: dopisy z mládí*. Praha: Společnost bratří Čapků, 1983.
- ČAPEK, Karel. *Od člověka k člověku*. Praha: Československý spisovatel, 1991, [D.] 2. Spisy Karla Čapka. ISBN 80-202-0314-1.
- ČAPKOVÁ, Helena. *Moji milí bratři*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. Vzpomínky.
- FIRT, Julius. *Knihy a osudy*. Brno: Atlantis, 1991. ISBN 80-7108-015-2.
- FORST, Vladimír a kolektiv. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 1985. [D.] 1. ISBN 80-200-0468-8.
- KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KOŽELUHOVÁ, Helena. *Čapci očima rodiny*. 3. vyd., v ČR 1. vyd. Praha: B. Just, 1995. ISBN 80-901841-0-3.
- LEDVINKA, Václav. *Documenta Pragensia XV*. 1. vyd. Praha: Scriptorium, 1997. ISBN 80-902151-8-1.
- MAREŠ, Petr. *Publicistika Josefa Čapka*. Praha: Karolinum, 1995. Acta Universitatis Carolinae. Philologica. Monographia. ISBN 80-7184-005-X.
- MĚDÍLEK, Boris, ed. *Bibliografie Karla Čapka: soupis jeho díla*. Praha: Academia, 1990. Edice soupisů Strahovské knihovny. ISBN 80-200-0050-X.
- OPELÍK, Jiří. *Josef Čapek*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1980.
- OSVALDOVÁ, Barbora a ČEŇKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami*. Vydání první. Praha: Academia, 2017. 189 stran. První republika; svazek 7. ISBN 978-80-200-2754-2.
- PILZ, Jaroslav. *Národní 9*. Praha: Československý spisovatel, 1969. Vzpomínky.
- SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3.
- SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. *Byla jsem na světě*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN

80-204-0421-X.

TŮMA, Ladislav. *Alej vzpomínek*. Praha: Československý spisovatel, 1958.

VACINA, Ladislav. *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky*. Hradec Králové: Kruh, 1988.

VOJTĚCH, Daniel. *Klubko Ariadnino: podoby filologického podnětu literární vědě – pocta Jiřímu Opelíkovi*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. Trivium. ISBN 978-80-7308-514-8.

Závěrečné práce:

TROJANOVÁ, Eva. *Bibliografie publicistiky Josefa Čapka z Lidových novin*. Praha, 2003. Disertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří Holý.

Periodika:

Česká revue

Čin

Divadlo

Jeviště

Kaktusářský obzor

Lidové noviny

Literární rozhledy

Lumír

Musaion

Naše doba

Národní listy

Přítomnost

Rozpravy Aventina

Snaha

Zpravodaj Společnosti bratří Čapků

Další dokumenty:

Pozváni, abychom se účastnili... Zpráva měšťanské i obecné školy chlapecké školy v Úpici, vydaná při příležitosti 25. výročí zřízení měšťanské školy chlapecké, 1887–1912, Úpice 1912.

Metodologie:

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 539 s., [4] s. obr. příl. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

Internetové zdroje:

BOBÍKOVÁ, Lenka. *Čapkův skandál na Silvestra*. Novinky.cz, 2014 [cit. 5. května 2020]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/capkuv-skandal-na-silvestra-262829>.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Hrdlička Jan

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2017/2018

E-mail diplomantky/diplomanta:

janhrd@centrum.cz

Studijní obor/forma studia:

Žurnalistika, IKSŽ

Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		
Došlo dne:	21-06-2019	-1-
Čj:	402	Příloh:
Přiděleno:		

Předpokládaný název práce v češtině:

Jeden o druhém: Co o sobě publikovali bratři Čapkové

Předpokládaný název práce v angličtině:

One about the other one: What Čapek brothers published about each other

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2019/2020

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Tato práce se věnuje problematice, která doposud stála spíše na okraji zájmu čapkovského bádání – sleduje vzájemnou prezentaci Karla a Josefa Čapků na stránkách prvorepublikových periodik. Klade si za cíl odhalit, jakým způsobem o sobě navzájem referovali, s jakou četností se tak dělo, stejně jako chce postihnout a rozebrat konkrétní rysy jejich vzájemné prezentace. Věříme, že naše zjištění pomohou vykreslit vztah mezi oběma bratry, jak jej mohli vnímat jejich tehdejší čtenáři.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Po počátečním představení obou autorů a nastínění pokrývané doby se práce rozdělí do jednotlivých kapitol. V jedné se budeme věnovat tomu, jak Karel Čapek psal o svém bratrovi Josefovi. Kapitola bude sledovat způsob, četnost a jednotlivé rysy toho, jak Karel Čapek o svém sourozenci referoval. V další kapitole se na věc zaměříme z pohledu Josefa Čapka. Následující část se potom bude věnovat případům, kdy oba dva prezentují své společné dílo. V závěru práce zrekapitulujeme naše zjištění. Strukturu práce si pak představujeme následovně:

1. Úvod
2. Bratři Čapkové a média v jejich době
 - 2.1. Postavení bratří Čapků v Národních listech (1917–1921)
 - 2.2. Postavení bratří Čapků v Lidových novinách (1921–1938, resp. 1939)
 - 2.3. Publicistika Josefa Čapka po smrti Karla Čapka
3. Mediální obraz Karla Čapka vytvořený Josefem Čapkem
4. Mediální obraz Josefa Čapka vytvořený Karlem Čapkem
5. Mediální autoportrét bratrské dvojice Josefa Čapka a Karla Čapka
6. Závěr

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Tehdejší periodika, do nichž bratři pravidelně přispívali, tedy Národní listy (1917–1921) a Lidové noviny (1921–1939); odborná literatura k tématu; bibliografie bratrů Čapků.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Tato práce bude kvalitativní obsahovou analýzou. Na základě zmínek jednoho o druhém zjistíme, jak často o sobě psali nebo jakým způsobem se tak dělo. Budeme se rovněž věnovat tomu, jaké volili výrazové prostředky nebo jak se při referování o svém rodinném příslušníkovi drželi etických zásad žurnalistické práce.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky.* Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 539 s., [4] s. obr. příl. *Žurnalistika a komunikace.* ISBN 978-80-247-3568-9. Publikace se zabývá metodologií a empirickým výzkumem sociálních věd, provádí jej jeho jednotlivými etapami a poskytuje vodítka pro případnou samostatnou vědeckou práci v oblasti výzkumu médií. Dílo představuje nejčastěji používané postupy ve výzkumech médií. Čtenáři si tak osvojí základní pravidla vědecké práce a postupy vytváření a ověřování poznatků v oblasti mediálních, kulturních a částečně i komunikačních studií.

OSVALDOVÁ, Barbora a ČENĚKOVÁ, Jana. *Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami.* Vydání první. Praha: Academia, 2017. 189 stran. První republika; svazek 7. ISBN 978-80-200-2754-2. Dílo se zaměřuje na významné publicistické žánry první republiky, ať už se jedná o komentář, úvodník, fejeton, sloupek, reportáž nebo recenzi. Věnuje se také literární sféře té doby. Představuje celou řadu výrazných kulturních osobností (např. bratry Čapkovy, E. Basse, K. Poláčka, F. Peroutku či B. Fučíka), které formovaly kulturní a mnohdy i politické dění za první republiky.

MĚDÍLEK, Boris. *Bibliografie Karla Čapka: soupis jeho díla.* Praha: Academia, 1990. Edice soupisů Strahovské knihovny. ISBN 80-200-0050-X. Seznam díla Karla Čapka, z něhož budeme čerpat při hledání zmínek o Josefu Čapkovi.

ČAPEK, Josef. *Publicistika 1: sloupky, entrefilety, fejetony, črty aj.* Editoval Jiří OPELÍK. Praha: Triáda, 2008. Spisy Josefa Čapka. ISBN 978-80-86138-98-5. Výbor z té části novinářského díla Josefa Čapka, která se nezabývá výtvarným uměním, ale civilnějšími tématy. Čapek se vyjadřuje v tehdy běžných žurnalistických žánrech jako sloupek, fejeton, črta, nekrolog, polemika atd.

MAREŠ, Petr. *Styl, text, smysl: o slovesném díle Josefa Čapka.* Praha: Univerzita Karlova, 1989. Acta Universitatis Carolinae. Philologica. Monographia. Monografie Petra Mareše, zabývající se kvalitou publicistických textů Josefa Čapka.

VACINA, Ladislav. *Jeden i druhý: vzpomínky na bratry Čapky.* Hradec Králové: Kruh, 1988. Sborník shromažďující ve výběru vzpomínky a stati, které přibližují Josefa a Karla Čapky z pohledu vrstevníků, současníků i pamětníků.

MALEVIČ, Oleg Michajlovič. *Bratři Čapkové.* Praha: Ivo Železný, 1999. Knihovnička Literárních novin. ISBN 80-237-3436-9. Pohled ruského bohemisty Olega Maleviče na život i dílo bratrů Čapků, cenný perspektivou „zvenčí“.

OPELÍK, Jiří. *Josef Čapek.* Praha: Triáda, 2017. Delfín (Triáda). ISBN 978-80-7474-190-6. Druhé, nezměněné vydání monografie Josef Čapek, kterou poprvé vydalo nakladatelství Melantrich v roce 1980. Věnuje se především Čapkovu uměleckému a publicistickému dílu. Doplnňuje jej soupis prací Jiřího Opelíka o Josefu Čapkovi.

ČAPKOVÁ, Helena. *Mojí milí bratři: [knihy o Karlovi a Josefovi Čapkových].* 3., rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1986. *Vzpomínky a korespondence.* Rozšířené vydání vzpomínek Heleny Čapkové na své bratry, doplněné o doslov.

KOŽELUHOVÁ, Helena. *Čapci očima rodiny.* 3. vyd., v ČR 1. vyd. Editoval Jaromír SLOMEK. Praha: Just, 1995. ISBN 80-901841-0-3. Rodinný pohled na bratry Čapky očima jejich neteře Heleny Koželuhové.

SCHEINPFLUGOVÁ, Olga. *Byla jsem na světě.* 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0421-X. Paměti herečky Olgy Scheinpflugové, manželky Karla Čapka, nejen na něj, ale i na řadu výrazných osobností té doby.

SCHEINPFLUG, Karel. *Můj švagr Karel Čapek.* 2. vyd. Editoval Jiří OPELÍK. Praha: ARSCL, 2007. ISBN 978-80-86078-79-3. *Vzpomínky na Karla Čapka a jeho vztah k rodině z pohledu bratra Olgy Scheinpflugové.*

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

TROJANOVÁ, Eva. *Bibliografie publicistiky Josefa Čapka z Lidových novin.* Praha, 2003. Vedoucí práce Jiří Holý.

NOVÁKOVÁ, Michaela. Karel Čapek a jeho "tichý hlas" v době ohrožení demokracie (1935-1938). Praha, 2014. Vedoucí práce Jana Čeňková.
HOŠNOVÁ, Kateřina. Publicistika Josefa Čapka. Praha, 2015. Vedoucí práce Jan Wiendl.

Datum / Podpis studenta/ky

21. 6. 2019

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Uvedené téma považuji za vhodné pro bakalářskou práci.

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Uvedenou základní literaturu pokládám za dostatečnou.

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

PhDr. Jaromír Slomek

.....

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

21.6.2019 Jaromír Slomek

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.